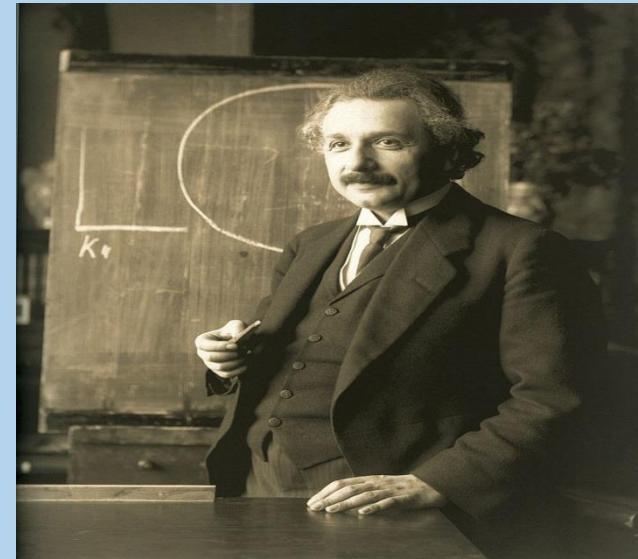

TILAME

Fizika matematika fani o‘qituvchisi

Muxtorov Akbarjon Asqarjon o’g’li

MAVZU:

ELEKTROMAGNIT TO'LQINLAR VA ULARNING XOSSALARI

Ma’ruza rejasi

TILAME

- Elektromagnit to'lqinlar, elektromagnit to'lqin tenglamasi, tarqalish tezligi.
- Elektromagnit to'lqinlar va ularning xususiyatlari.
- Elektromagnit to'lqin energiyasi
- Elektromagnit to'lqinlarning qo'llanilishi. Elektromagnit to'lqin shkalasi.

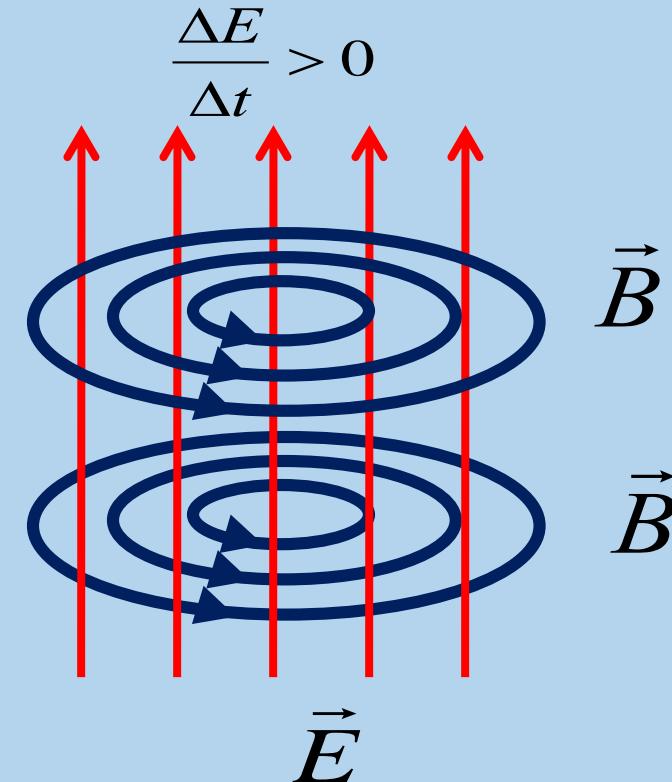
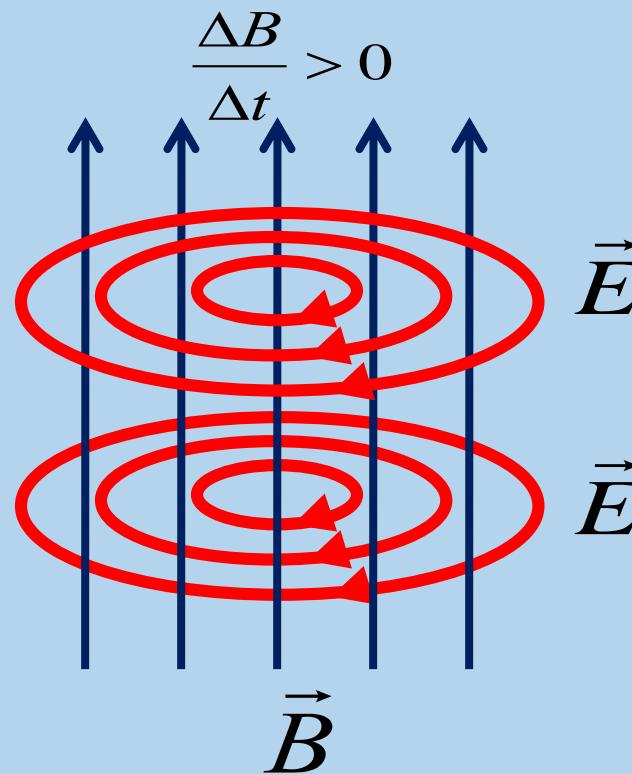

Elektr va magnit maydonlarining yo'nalishlari va o'zaro o'tishlari

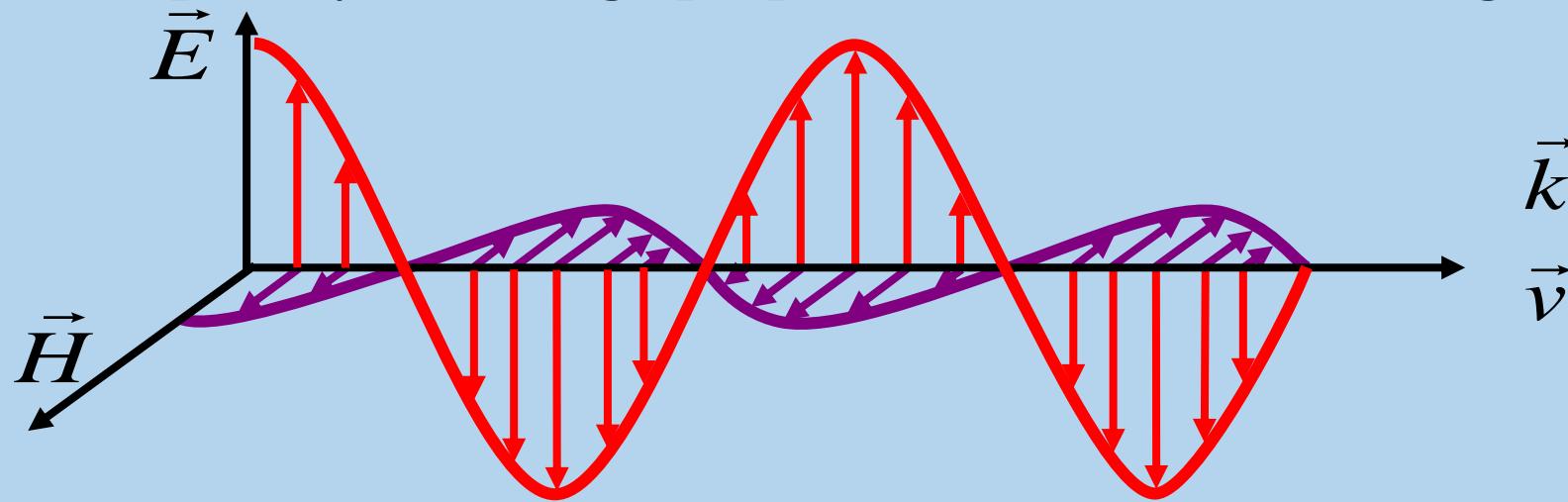

- Magnit maydonining har qanday o'zgarishi atrofdagi fazoda kuch chiziqlari yopiq bo'lgan, yurmali elektr maydonini vujudga keltiradi.
- Vaqt bo'yicha o'zgaruvchi elektr maydoni atrofdagi fazoda magnit maydonini vujudga keltiradi

Elektr va magnit maydonlarining yo'nalishlari va o'zaro o'tishlari

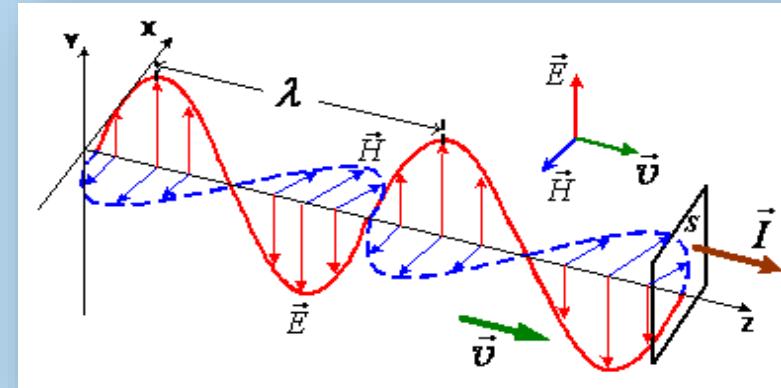
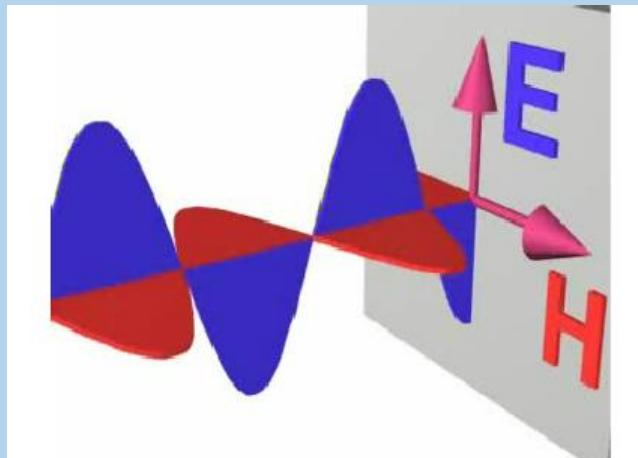
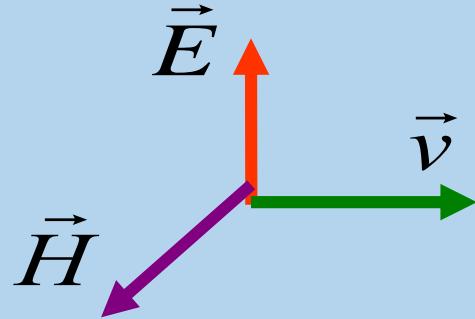
Elektromagnit tebranishlarning fazoda tarqalishi elektromagnit to'lqin deb ataladi. Elektromagnit to'lqin ko'ndalang to'lqin bo'lib, unda elektr va magnit maydon kuchlanganliklari o'zaro va tarqalish yo'naliishiga perpendikulyar tekislikda o'zgaradi.

EMT – ko'ndalang to'lqinlardir

TILAME

$$\sqrt{\epsilon \epsilon_0} E = \sqrt{\mu \mu_0} H$$

Vektorlarning yo'nalishlari
o'ng parma qoidasiga
asosan aniqlanadi

Elektromagnit to'lqinlarning differensial tenglamasi

TILAME

$$\frac{\partial^2 E_y}{\partial x^2} = \frac{1}{v^2} \frac{\partial^2 E_y}{\partial t^2}$$

$$\frac{\partial^2 H_z}{\partial x^2} = \frac{1}{v^2} \frac{\partial^2 H_z}{\partial t^2}$$

bu tenglamalarning yechimlari yassi
monoxromatik to'lqinlardir

$$E_y = E_0 \cos(\omega t - kx + \varphi) \quad H_z = H_0 \cos(\omega t - kx + \varphi)$$

E_0 va H_0 - elektr va magnit maydonlari kuchlanganliklarining
amplitudalari

ω - to'lqinning siklik chastotasi, k - to'lqin soni,

φ - tebranishlarning boshlang'ich fazasi (bir xil, chunki $\vec{E}$ va $\vec{H}$
bir xil fazada tebranadi)

ε va μ – moddaning dielektrik va magnit singdiruvchanligi
 ε_0 va μ_0 - elektr va magnit doimiyllari

TIIAME

$$\varepsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12} \text{ F/m}$$

$$\mu_0 = 1,256 \cdot 10^{-6} \text{ Gn/m}$$

$$\Delta \vec{E} = \varepsilon \varepsilon_0 \mu \mu_0 \frac{\partial^2 \vec{E}}{\partial t^2}$$

$$\Delta \vec{H} = \varepsilon \varepsilon_0 \mu \mu_0 \frac{\partial^2 \vec{H}}{\partial t^2}$$

To'lqinning fazaviy tezligi

$$v = \frac{1}{\sqrt{\varepsilon_0 \mu_0}} \frac{1}{\sqrt{\varepsilon \mu}} = c \frac{1}{\sqrt{\varepsilon \mu}}$$

Laplas operatori

$$\Delta = \frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2}$$

EMT ning vakuumdagi tezligi ($\varepsilon = \mu = 1$):

$$c = \frac{1}{\sqrt{\varepsilon_0 \mu_0}} = 2,99792458 \cdot 10^8 \text{ m/c} \approx 3 \cdot 10^8 \text{ m/c}$$

Elektromagnit to'lqinlarning energiyasi

TIIAME

- Birlik hajmdagi elektromagnit maydon energiyasi elektr va magnit maydon energiyalari zichliklarining yig'indisiga teng:

$$W = W_e + W_m = \frac{\varepsilon_0 \varepsilon E^2}{2} + \frac{(\mu_0 \mu H^2)}{2}$$

E va H vektorlari tebranish fazalari bir xil bo'lgani uchun va (*) quyidagi ko'rinishga keladi:

$$W_e = W_m$$

$$W = 2W_e = 2W_m = \varepsilon_0 \varepsilon E^2 = \mu_0 \mu H^2 = \sqrt{\varepsilon_0 \mu_0 \varepsilon \mu} E \cdot H$$

Umov-Poynting vektori

- $W = \sqrt{\varepsilon_0 \mu_0 \varepsilon \mu} E \cdot H$ ifodani elektromagnit to'lqinning tarqalish tezligiga ko'paytirsak, elektromagnit to'lqin energiyasi oqimining zichligini topamiz: $S = W \cdot \vartheta = E \cdot H$

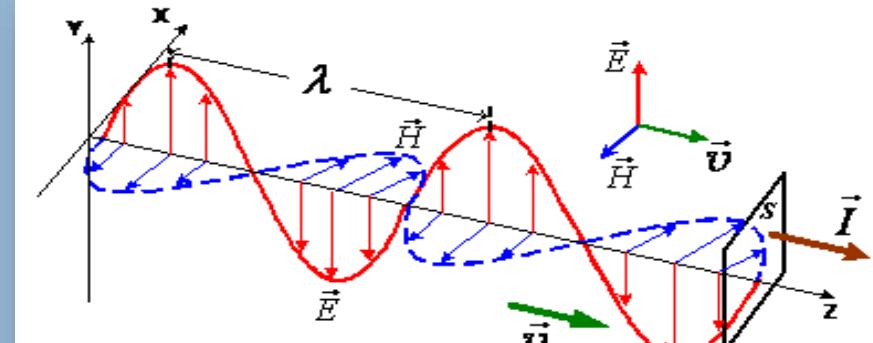
$$S = [E \cdot H]$$

- Uning vektor ifodasi:
Bu vektor Umov-Poynting vektori deb ataladi.

EMT – energiya tashuvchilardir

Elektromagnit to'lqinlar energiya tashiydilar. Agar to'lqin tarqalishiga perpendikulyar yo'nalgan S yuzani ajratib olsak, u holda Δt vaqt ichida yuza orqali ΔW_{em} energiya oqib o'tadi:

$$\Delta W_{em} = (\omega_e + \omega_m) \vartheta S \Delta t.$$

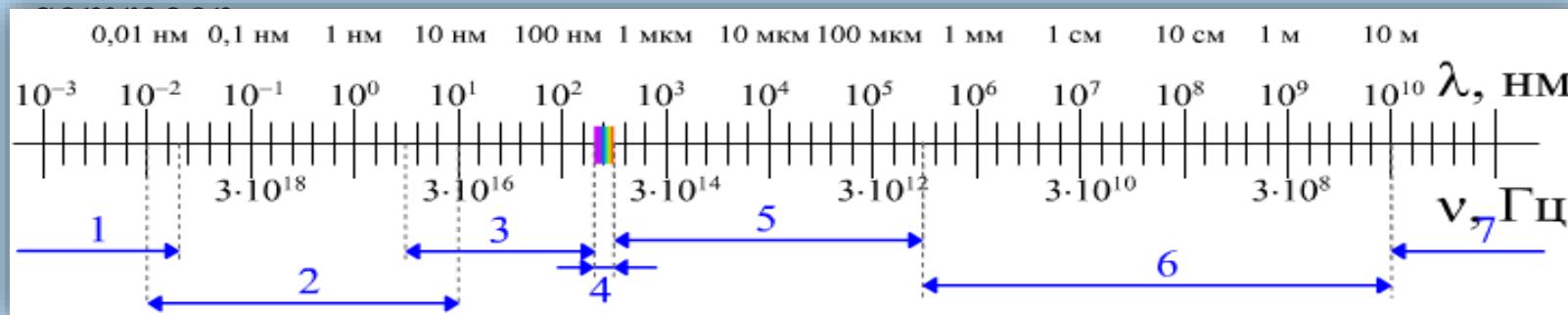

Elektromagnit to'lqinlar shkalasi

TIIAME

Elektromagnit to'lqinlar to'lqin uzunliklari diapazoni o'z ichiga radioto'lqlarni (km-mm), infraqizil, yorug'lik nuri, ultrabinafsha nurlarni, yumshoq va qattiq rentgen nurlarni va gamma nurlarni

1-gamma nurlanish ;
2-rentgen nurlari;
3-ultrabinafsha nurlar;
4-yorug'lik nurlari;

5-infracizil nurlar ;
6-radio to'lqinlar ;
7-past chastotali to'lqinlar;

shkaladagi diapazonlar chegaralari ko'p holda shartli bo'lib,
muayyan qiymatga ega emas.

Elektromagnit to'lqinlarning qo'llanilishi.

TILAME

Hozirgi kunda elektromagnit to'lqinlarning qo'llanilish sohasi ko'p tarmoqlarni o'z ichiga qamragan:

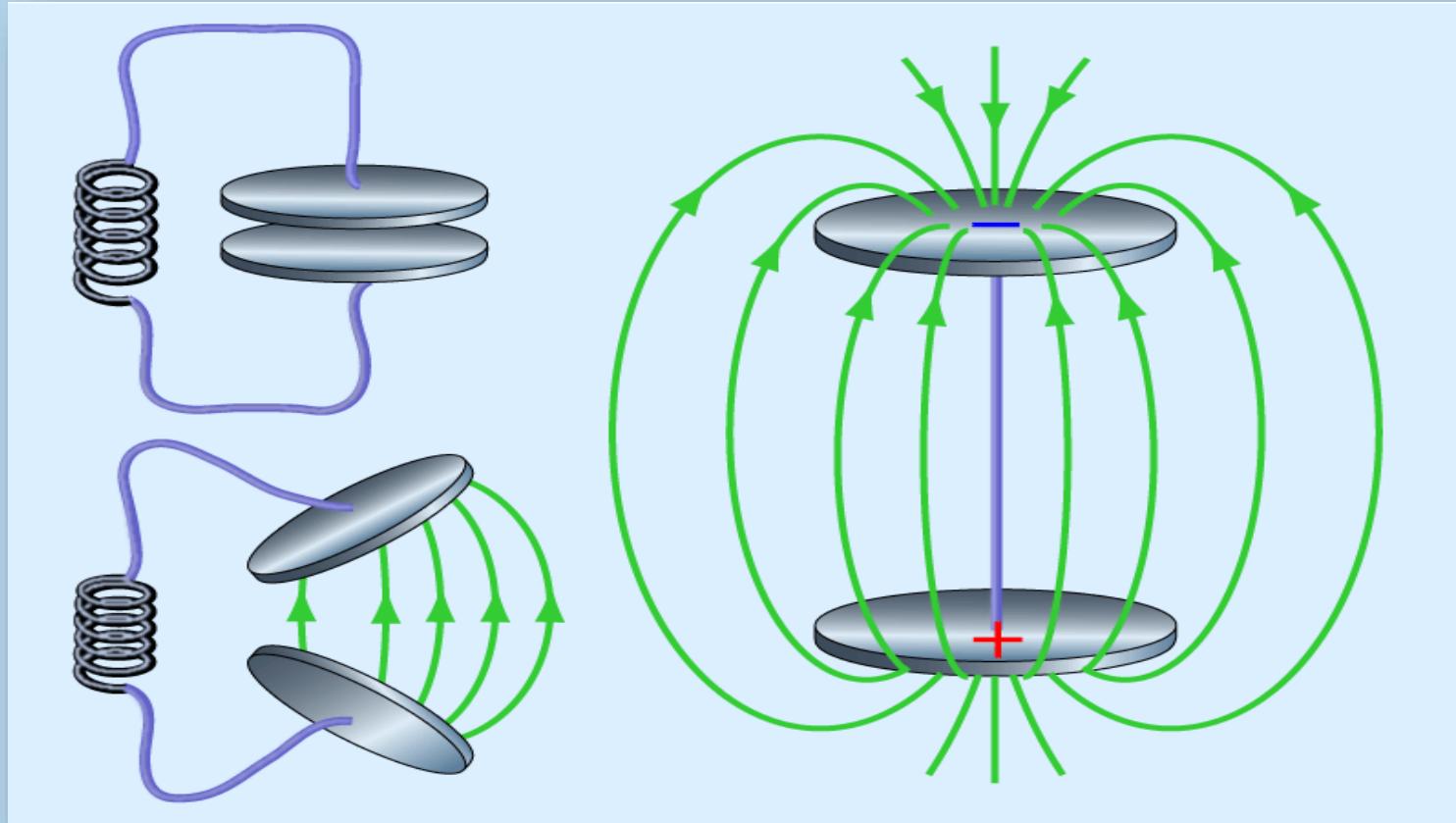
- Kamunikatsiya (radio, televideniye, telefon, internet va h.k.);
- Meditsina (diagnostika, muolajalar);
- Xalq-xo'jaligi ;
- Ilm-fan;
- Maishiy texnika (mikroto'lqinli pech,)

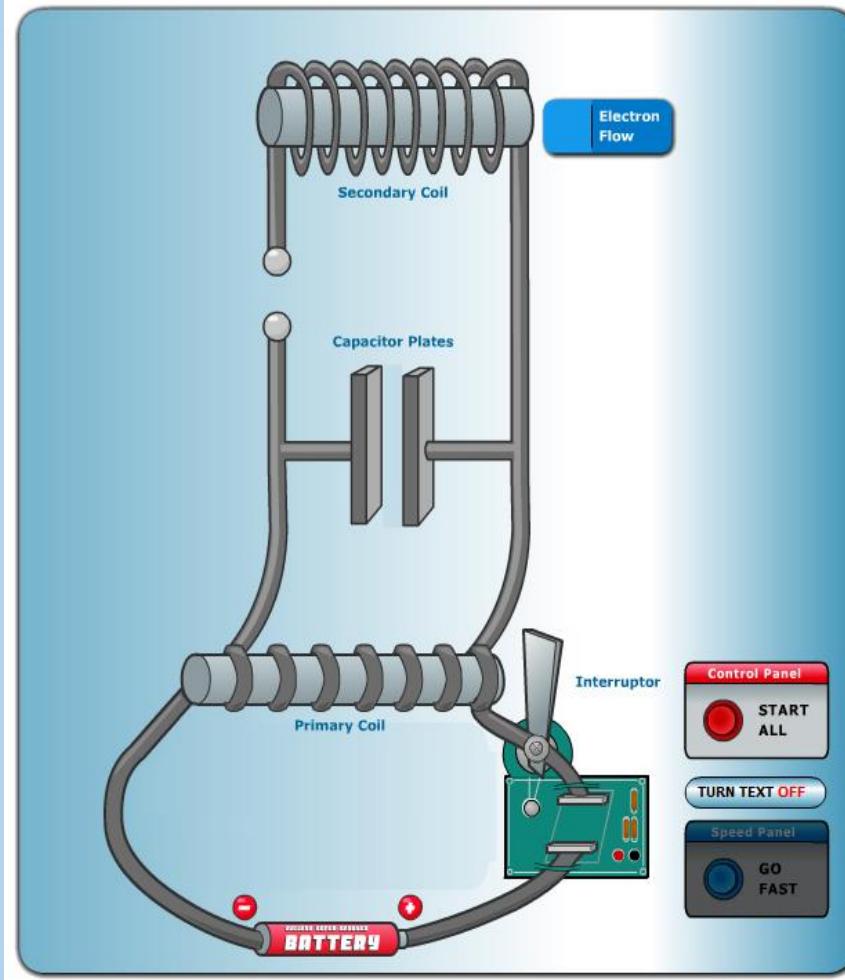

TIAME

Ochiq tebranish konturi

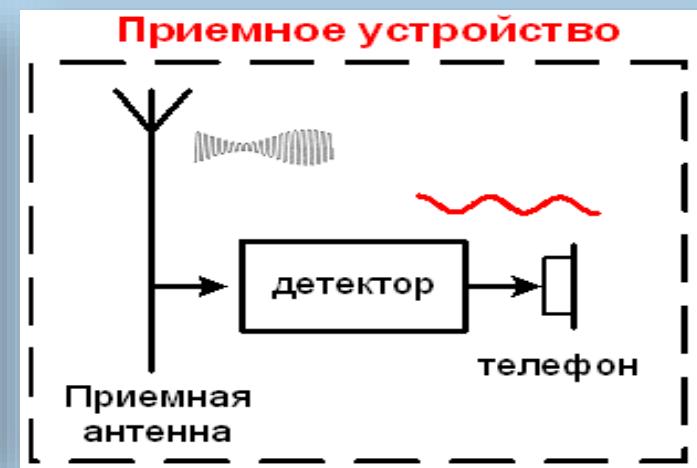
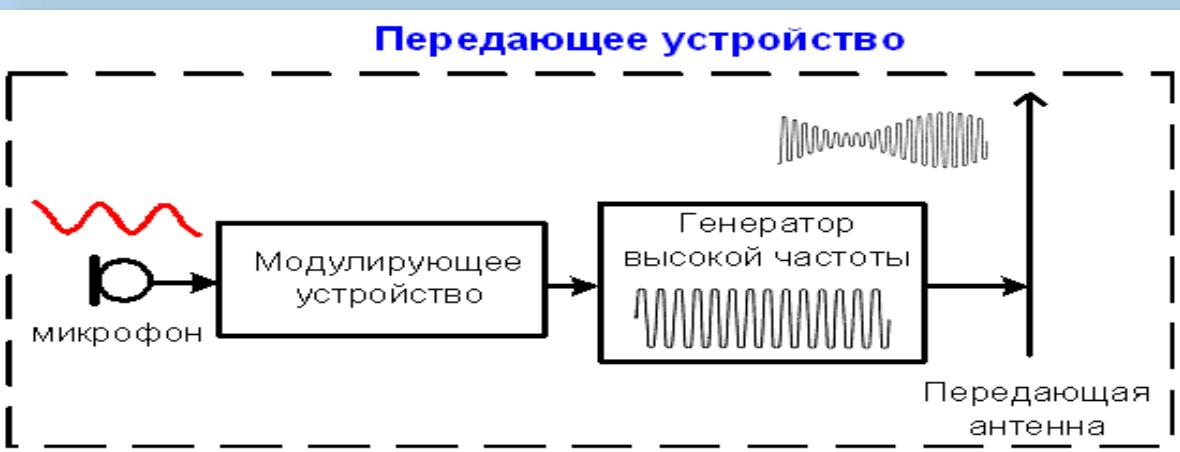

**Radito'lqinlarni uzatish va
qabul qilish rejimlarida
tebranish konturining
ishlash prinsipi ΠР**

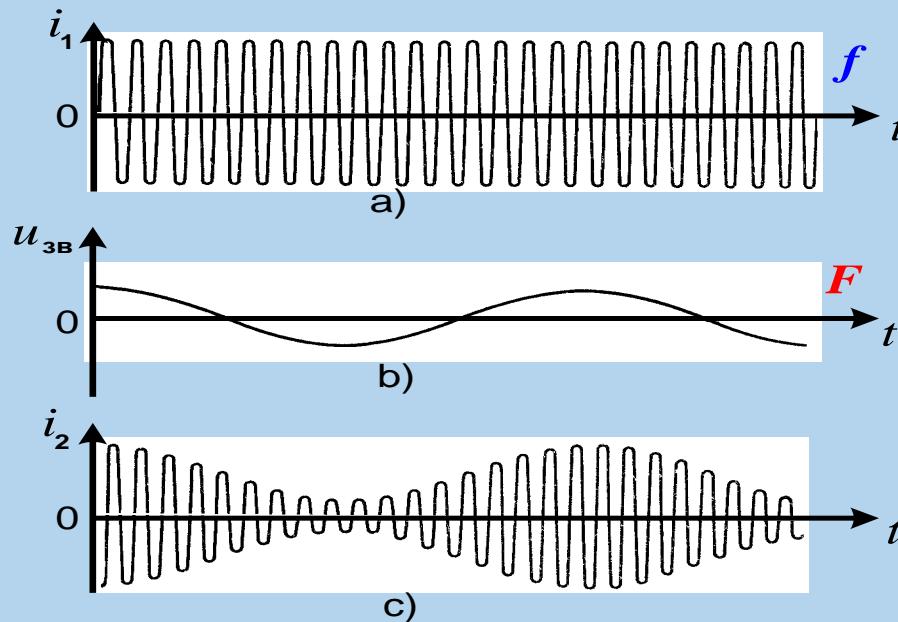
Radioaloqaning fizikaviy asoslari

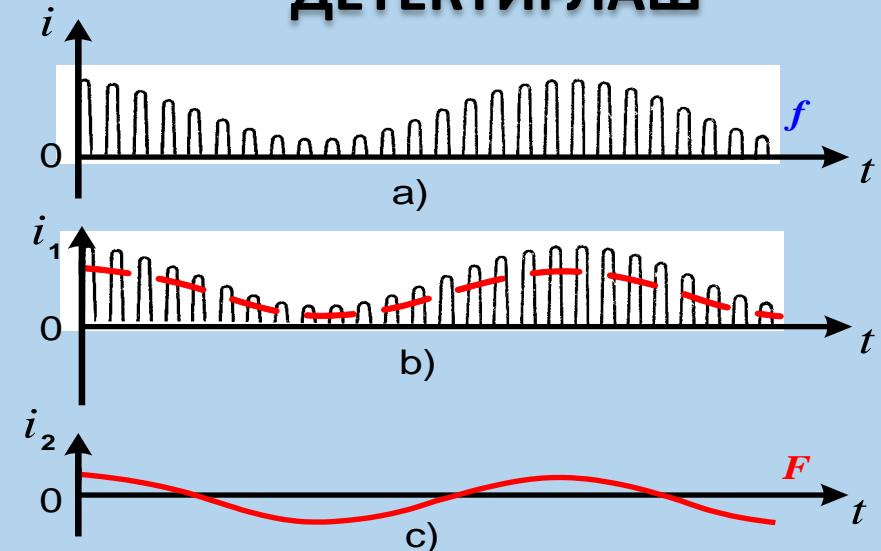
ТИПАМЕ

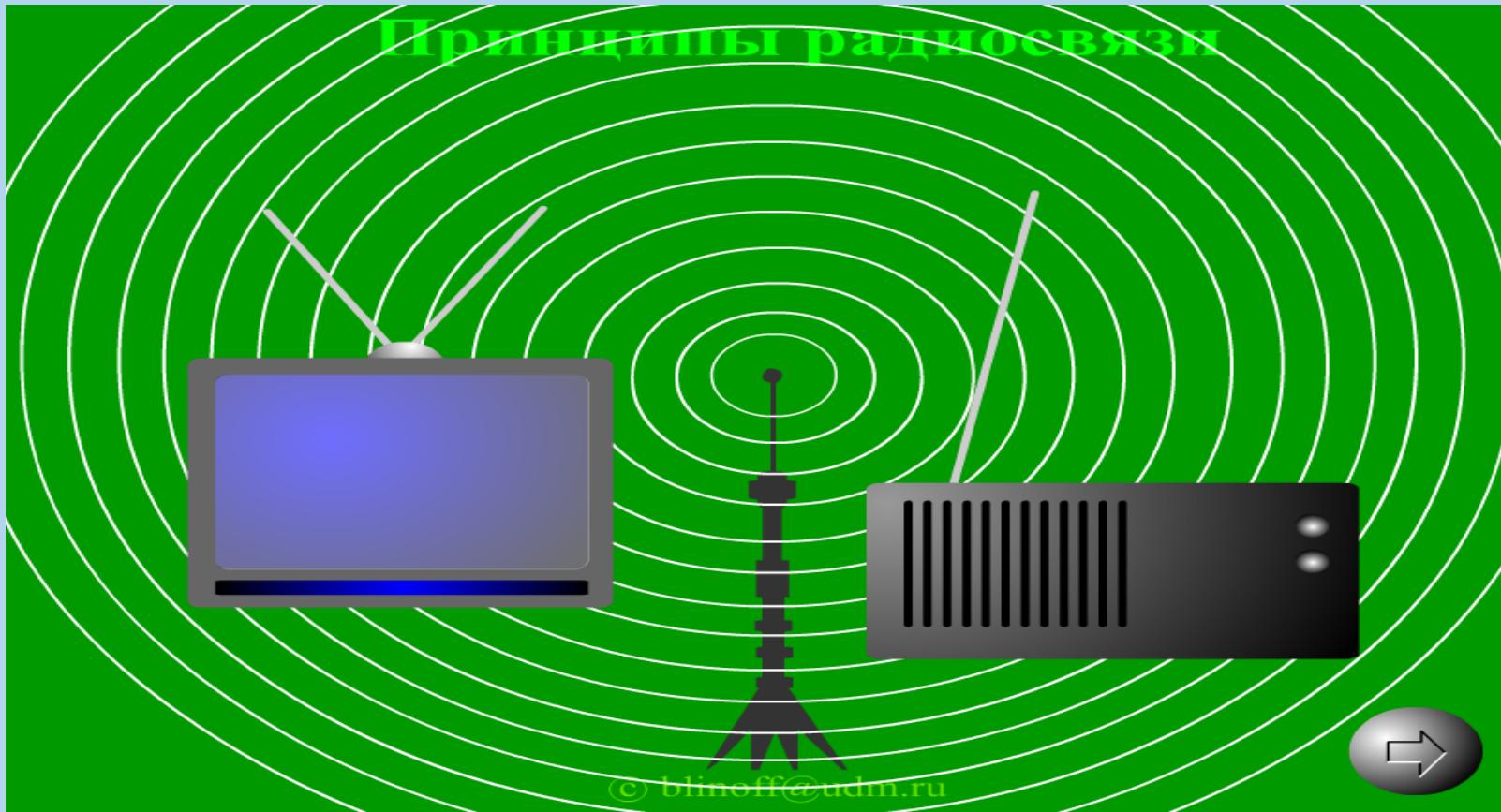

АМПЛИТУДАЛИ МОДУЛЯЦИЯ

ДЕТЕКТИРАШ

Foydalanilgan adabiyotlar

TILAME

1. Douglas C, Giancoli. "PHYSICS". PRINCIPLES WITH APPLICATIONS. Pearson.2014, 1079 page.
2. Абдураҳмонов К.П., Эгамов У. "Физика курси". Дарслик. Тошкент. 2011. 508 б.
3. Musayev R.X. "Statik fizika va termodinamika". Darslik. O'zbekiston. 2008. 252 б.
4. Sultonov V.A. "Fizika kursi". Darslik. Fan va texnologiya. 2007. 297 б.
5. Ахмаджонов О.А. "Физика курси". Дарслик. 1-3қ. Тошкент. Ўқитувчи. 1988-1989. 254 б, 206, 270.
6. Qodirov O va boshqalar. "Fizika kusri". O'quv qo'llanma. Fan va texnologiya. 2005.231 б.
7. Karimov Z., Baxromov X. Umumiy fizika kusridan masalalar to'plami. O'quv qo'llanma. TIMI. 2008. 166 б.
8. Toshxonova J.A va boshqalar. Fizikadan praktikum. O'quv qo'llanma. O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati. 2006. 2676, 2696.
9. B.A.Mirsalixov, M.Yu. Mansurova. Mexanika, molekulyar fizika va elekrodinamika. Amaliy mashg'ulotlarni bajarishga doir uslubiy qo'llanma. TTYMI. 2015. 90 б.